

K PROBLEMATIKE VÝUČBY CUDZÍCH JAZYKOV NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

TO THE PROBLEMS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES AT UNIVERSITIES

Elena Zelenická

Anotácia:

Výučba cudzích jazykov sa stala na veľkej väčšine vysokých škôl relatívne pevnou súčasťou univerzitného vzdelávania. Z aspektu výučby cudzích jazykov sa najviac polemizuje o rozsahu všeobecnej prípravy a odborného jazyka a ich pomernom zastúpení vo výučbe cudzích jazykov. Rôznorodosť zamerania jednotlivých odborov vedie katedry jazykov k vypracovaniu vlastných modelov, ktoré zohľadňujú všeobecnú jazykovú prípravu, ale najmä profesionálnu orientáciu.

Kľúčové slova:

výučba cudzích jazykov, odborný jazyk, študijný program

Abstract:

The foreign language teaching has become a relatively steady component of university education. As for the aspect of teaching foreign languages there is a lot of dispute over the proportion that general language and language for specific purposes should have in the teaching process. Heterogeneous targets of particular fields of study lead departments of foreign languages to design their own models, considering the general language preparation, but the most of all the professional orientation.

Keywords:

teaching foreign languages, special language, educational program

Cudzí jazyk ako médium bežnej komunikácie, ale aj odbornej získava na vysokých školách čoraz výraznejšie postavenie. Úroveň vyučovania cudzích jazykov na univerzitách odzrkadľuje podmienky spoločnosti, rešpektuje požiadavky jednotlivých študijných odborov a v neposlednom rade vychádza z medzinárodných potrieb Slovenska. Aj z týchto dôvodov dochádza na vysokých školách k prehodnocovaniu doterajších študijných programov a k vytváraniu nových koncepcií výučby cudzích jazykov, ktoré vyhovujú súčasným požiadavkám a naplňajú úlohu moderného odborne orientovaného vyučovania cudzích jazykov.

Zjednocujúcim prvkom, spoločným menovateľom výučby cudzích jazykov vo všeobecnosti zostáva cieľ cudzojazyčného vzdelávania, ktorým je nesporne nadobúdanie rečovej kompetencie, t. j. schopnosti komunikovať v cudzom jazyku. Schopnosť komunikácie v cudzom jazyku je ústrednou líniou, s ktorou sa súbežne uskutočňuje sprostredkúvanie ďalších relevantných kompetencií podľa vedomostného stupňa ovládania príslušného jazyka.

Komunikatívna kompetencia, ako je všeobecne známe, neznamená len osvojenie si jazykového kódu, ale aj jeho využitie v tej-ktorej situácii. Predpokladom úspešnej komunikácie v cudzom jazyku je aj znalosť spoločensko-kultúrneho kontextu. To znamená, že jazyk a kultúra sú kľúčové pre medzikultúrnú komunikáciu, a preto sa bez ich rešpektovania nezaobíde ani cudzojazyčné vyučovanie. Pod medzikultúrnou komunikáciou rozumieme vyučovanie jazykov prostredníctvom kultúrnych hodnôt vlastnej krajiny, ale aj

krajiny študovaného jazyka. Ide tu o komunikáciu chápanú ako spoločensky a historicky determinované sociálne správanie, realizované prostredníctvom rečových aktov s cieľom vzájomného dorozumievania a vzájomnej súčinnosti.

Ďalšie rozvíjanie komunikatívnej kompetencie znamená rešpektovanie profesionálneho zamerania v súlade s požiadavkami odborného štúdia a budúceho povolania. Vyučovanie všeobecného, ale aj odborného cudzieho jazyka je komplexný proces, ktorý sprostredkováva nielen odborné vedomosti a terminológiu v cudzom jazyku, ale najmä schopnosť ich použitia v odbornej komunikácii. Profesionálna orientácia na medzinárodné pracovné prostredie, ale aj úzka prepojenosť obsahu výučby cudzieho jazyka so študijným zameraním kladie špecifické požiadavky na prípravu odborníkov rôznych profesií.

Jazykové centrum ako špecifické pracovisko Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre zabezpečuje výučbu cudzích jazykov študentov učiteľského zamerania, ale v súčasnosti aj študentov jednodoborového štúdia žurnalistiky, európskych štúdií, archeológie, muzeológie, kulturológie, etnológie. Z pohľadu vstupných jazykových znalostí je vo výhode v porovnaní s ostatnými nefilologickými fakultami, pretože súčasťou prijímacích skúšok je aj testovanie vedomostí študentov z anglického a nemeckého jazyka u študentov v odboroch žurnalistika, európske štúdiá a filozofia. Vstupnú úroveň jazykových vedomostí našich študentov môžeme označiť ako pokročilú, čo nám umožňuje od samého začiatku stimulovať študentov k diskusii a vyjadreniu vlastného názoru, najmä v skupinách so špecializáciou žurnalistika, európske štúdiá a kulturológia, špecializácia riadenie kultúry a turizmu.

Rozvíjanie jazykových a komunikatívnych kompetencií študentov zodpovedá prioritám, ktoré sú pre nich určujúce v ich budúcej profesionálnej praxi:

- schopnosť profesionálne komunikovať v cudzom jazyku,
- rozvinúť, podporiť a zvýšiť kultúrne povedomie študentov,
- vedieť sa adekvátne orientovať v kultúrnych anglo-amerických a nemeckých špecifikách.

Výučba sa uskutočňuje vo forme všeobecných a špecializovaných kurzov, s dotáciou 4 hodiny týždenne. Študenti európskych štúdií a žurnalistiky absolvujú 6 semestrov a výučba je ukončená štátnou základnou jazykovou skúškou. Odbory archeológia, etnológia, muzeológia, kulturológia majú iba 4 semestre výučby cudzieho jazyka. Špecifickým odborom je Kulturológia, špecializácia riadenie kultúry a turizmu, tu študenti absolvujú povinne dva cudzie jazyky: 1. cudzí jazyk (anglický alebo nemecký) a 2. cudzí jazyk, tu si študenti vyberajú zo širokospektrálnej ponuky cudzích jazykov: jazyk ruský, francúzsky, taliansky, španielsky, arabský, čo umožňuje v súčasnosti takmer uspokojiť všetkých záujemcov o štúdium. Jednotlivé semestre sú ukončené zápočtom alebo skúškou podľa študijného programu.

Štátna základná jazyková skúška z cudzieho jazyka je zaradená po skončení 6. semestra. Štátna jazyková skúška má dve časti: písomnú a ústnu časť. Písomná časť štátnej skúšky je zameraná na kontrolu písomného prejavu študentov, na preverenie ich všeobecných vedomostí, na zisťovanie porozumenia odborného jazyka. Ústna časť štátnej skúšky z cudzieho jazyka je zameraná na kontrolu používania cudzieho jazyka v komunikatívnych situáciách. Študent si vyberie dve otázky, na ktoré sa môže písomne pripraviť. Ústna časť skúšky je kontrolou aktívneho používania odbornej terminológie a vedomostí v bežnej komunikácii. Ústna časť štátnej skúšky sa koná pre trojčlennou komisiou.

Úspešní absolventi štátnej základnej, resp. odbornej skúšky dostanú vysvedčenie. Vysvedčenie je podľa vyhlášky Ministerstva školstva SR č. 44/1996 Z.z. o jazykových školách, dokladom o dosiahnutí znalosti z jazyka, s rozsahom vedomostí, ktoré zodpovedajú stupňu B2, resp. C1-C2 Spoločenského európskeho referenčného rámca pre jazyky (CEF).

Vyučovanie cudzích jazykov sa zameriava na sprostredkovanie produktívnych a receptívnych komunikatívnych zručností, ktoré umožňujú študentom využívať daný jazyk aj

pri vzdelávaní sa vo svojom odbore. Cieľom výučby je, aby si študent osvojil všetky rečové zručnosti: počúvanie a čítanie s porozumením, hovorenie i písanie.

Profil absolventa štúdia cudzích jazykov na FF UKF zohľadňuje požiadavku prípravy absolventa na jeho profesionálnu budúcnosť a je v súlade s profilom európskeho absolventa univerzitného štúdia. Ovplyvňuje celú koncepciu a vychádza z predpokladov, ktoré spĺňa interkultúrna osobnosť.

Dôležitým momentom vo výučbe odborného cudzieho jazyka je informácia o názoroch na problematiku v krajine jazyka a budovanie sociálnych vzťahov. Seminára odborného jazyka vychádzajú zo systémového chápania a prezentovania charakteristických sémanticko-gramatických a lingvistických javov určujúcich odborný jazyk a náučný štýl daného vedného odboru. Slúžia ako základná príprava študentov na komunikatívnu činnosť nielen vo vyučovaní, ale predovšetkým v reálnej situácii.

Študentov vedieme k pretváraniu a prispôbovaniu funkčných jazykových modelov v ďalších situáciách z aspektu ich budúcej profesionálnej orientácie. Naučia sa komunikovať na profesionálnej úrovni so svojimi zahraničnými kolegami, vystupovať na medzinárodných seminároch a konferenciách, orientovať sa bez problémov v odbornej knižnej i časopiseckej literatúre.

V snahe dosiahnuť väčšiu úspešnosť vo výučbe anglického a nemeckého odborného jazyka vystupuje do popredia nevyhnutnosť skĺbiť obsah jazykového programu s motiváciou študenta a jeho potrebami, ktoré sú určujúce v jeho budúcej kariére.

Vyučovanie odborného jazyka má u nás už dlhoročnú tradíciu, ale aj napriek tomu je predmetom neustálej diskusie, sú to predovšetkým otázky rozsahu všeobecného a odborného jazyka a ich pomerného zastúpenia vo výučbe cudzieho jazyka. Sú to okruhy otázok, ktoré v rovnakej miere zaujímajú vyučujúcich anglického jazyka, lingvistov, predstaviteľov odbornej sféry, ako aj absolventov, ktorí v minulosti vo väčšej alebo menšej miere takúto výučbu absolvovali a výsledky tejto výučby si overujú v praxi.

Odborný text je potrebné chápať ako súvislý jednoliaty celok a akákoľvek analýza textu musí byť podriadená tomuto celkovému komunikatívne, systémovo-funkčnému významu textu. Je potrebné viesť študentov k správne pochopeniu jednotlivých prvkov textu, ako súčasti celku, ktoré v konečnom dôsledku, pretransformujú celú sériu myšlienkových pochodov a viet do súvislého textu s vlastnou vnútornou logikou a stavbou. Študentom prezentujeme autentické, neadaptované texty a pri ich rozборе vychádzame od globálneho prístupu smerom k podrobnej analýze.

Poslaním autentických textov je sprostredkovanie určitého konkrétneho druhu informácií. Používanie takýchto textov navodzuje situácie, s ktorými sa študenti budú stretávať vo svojej budúcej odbornej praxi.

Učebné texty sú zastúpené z rozličných štýlových rovín odborného jazyka; učebnicové, knižné, texty z vedeckých publikácií i časopisov. Na základe tohto korpusu vypracujeme najtypickejšie funkčno-gramatické štruktúry a terminologickú bázu, ktorá je charakteristická pre určitý druh odborných textov. Aj keď sa jednotlivé analyzované texty zaoberajú rozličnou odbornou problematikou a v podstate tvoria samostatné autonómne jednotky, sú vzájomne prepojené prostredníctvom slovnej zásoby, odbornou terminológiou, nadvetnými textovými štruktúrami typickými pre funkčnú textovú lingvistiku určitej konkrétnej odborno-štýlovej roviny jazyka.

Reálne poskytnú študentom možnosť komparatívneho pohľadu na politickú, ekonomickú, sociálnu, kultúrnu a spoločenskú realitu Slovenska a krajín danej jazykovej oblasti, sú dôležitou súčasťou prípravy budúcich absolventov. Poznanie nielen samotného jazyka, ale aj jazykovej oblasti, vedomosti o kultúre, histórii či hospodárskom vývoji napomáhajú pri všestrannej príprave študentov na ich budúce povolanie. Interpretácia a hodnotenie počutého a videného podlieha kultúrnym, sociálnym a psychologickým pravidlám danej spoločnosti. Aby mohol človek pracovať a pohybovať sa v pracovnom prostredí vlastnej i cudzej kultúry, mal by zohľadňovať sociokultúrne rozdiely. V medzinárodnom prostredí sa očakáva

predovšetkým schopnosť primerane reagovať na kontext situácie a kultúrne podmienené správanie.

Cieľom výučby cudzích jazykov je pripraviť študentov na konkurenciu na medzinárodnom globálnom trhu práce a na mobilitu ľudského kapitálu. Cieľom výučby je celkový rozvoj osobnosti pripravenej voľne sa pohybovať v medzinárodnom trhovom prostredí a rešpektujúcej vzťahy medzi jednotlivými kultúrami, štátmi a nadnárodnými zoskupeniami.

Interkultúrna komunikácia – prispeje k systematizácii uvedomenia si rozdielov medzi národnými kultúrami, k sprostredkovaniu kultúrnych a spoločenských stereotypov a umožní študentom zvládnuť rôznorodé komunikačné techniky. Študenti žurnalistiky sa oboznamujú s témami o médiách v jednotlivých krajinách, ako je rozhlas, televízia a tlač. Skúmajú, či je ich postavenie podobné vo všetkých štátoch a naskoľujú otázky súvisiace s novinárskou etikou. Študenti európskych štúdií prechádzajú témami medzinárodné organizácie a Slovensko – význam týchto tém spočíva v ich vysokej aktuálnosti. Slovensko sa snaží čo najskôr začleniť do európskych i celosvetových organizácií a štruktúr, aby si vybudovalo rovnocennú pozíciu voči ostatným rozvinutým demokratickým krajinám. Európska únia a jej vzťahy k Slovensku sú veľmi dynamickou a dôležitou témou, ktorá sa neustále vyvíja, a preto tu nie je možné dôjsť k nejakým konečným záverom. Je to skôr téma pre bohatú a mnohohrstvovú diskusiu o možnostiach, postupoch, taktike a cieľoch. Práve táto rozmanitosť priorít je veľmi závažná z hľadiska medzinárodných vzťahov.

Súčasťou výučby cudzích jazykov sú aj aktuálne problémy spoločnosti – hlavný dôraz tejto témy spočíva na slove „aktuálne“. Popri významných celosvetových témach sa vždy objavujú rovnako zaujímavé témy lokálneho charakteru, aktuálne iba pre konkrétnu krajinu. Daná spoločnosť ich však môže vnímať ako veľmi dôležité, a preto je potrebné im venovať pozornosť. Hlavný dôraz pri spracovaní takejto aktuálnej témy spočíva v práci s tlačou, ostatnými médiami a internetom.

Už zo stručného prehľadu tém, ktoré tvoria obsah výučby cudzích jazykov je zrejmé, že Jazykové centrum sa pustilo do úplne nových oblastí, zatiaľ nie dostatočne prepracovaných. Je to obsahovo aj časovo veľmi náročná práca, ktorá si vyžaduje zhromaždenie množstva aktuálnych materiálov. Je nevyhnutné aby popri získavaní faktografických vedomostí boli cieľom aj určité jazykové zručnosti, ktoré vyplývajú zo samotného obsahu aj formy predmetu. Zameriame sa preto na nasledujúce jazykové zručnosti - schopnosť vyhľadávať relevantné zdroje informácií v cudzom jazyku, triedenie a výber dôležitých údajov, spracovanie a prezentácia zvolenej témy, schopnosť adekvátne reagovať na otázky súvisiace s prezentáciou, schopnosť zapojiť sa do diskusie, pripraviť si samostatný projekt k prezentácii atď.

Spracovanie náplne výučby cudzích jazykov v Jazykovom centre je veľmi náročným projektom, ktorý si vyžaduje dôkladnú prípravu a dokonalé zvládnutie nových foriem i obsahu výučby cudzích jazykov. Je to výzva pre všetkých našich učiteľov. Tých, ktorí obsahovú náplň pripravujú, ale aj pre ďalších, ktorí ju v budúcnosti budú realizovať vo výučbe. Obsah bude potrebné neustále dopĺňať podľa aktuálnej situácie v jazykovej oblasti a najmä podľa neustálych zmien v našej slovenskej spoločnosti. Aktualizácia a rozmanitosť prístupov je kľúčom pre úspešnému zvládnutiu tejto úlohy.

Kontaktná adresa autora:

Doc. PaedDr. Elena Zelenická, PhD.

Jazykové centrum, Filozofická fakulta Univerzita Konštantína Filozofa

Štefánikova 67, 949 74 Nitra, Slovensko

tel. 421 37 7754 223, e-mail: ezelenicka@ukf.sk